ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2569) : Vol.13 No.7 (July 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 171-180

บทความวิจัย

ความเข้าใจและแนวทางการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว*

UNDERSTANDING AND GUIDELINES FOR ASSESSING TOURISM SITE POTENTIAL

อัศวิน แสงพิกุล
Aswin Sangpikul
คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Tourism and Hospitality, Dhurakij Pundit University, Bangkok, Thailand
Corresponding author E-mail: aswin.sal@dpu.ac.th
Tel: 081-304-2910

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) สำรวจข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย และ 2) วิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยเลือกวิเคราะห์จากบทความวิจัยที่ศึกษาหรือประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในบริบทต่าง ๆ โดยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการในรอบ 15 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2553 - 2568) และใช้แบบบันทึกข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญ เช่น ชื่อเรื่องที่ศึกษา พื้นที่ที่ศึกษา กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และผลการวิจัย เป็นต้น ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 ฐานข้อมูล คือ Google Scholar และ Thailand Citation Index (TCI) เพื่อใช้ตรวจสอบข้อมูลร่วมกันจากทั้ง 2 ฐาน และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสถิติเชิงพรรณนาในการแปลผล โดยพบงานวิจัยที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้จำนวนทั้งสิ้น 69 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า 1) งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาในพื้นที่ภาคใต้และมุ่งเน้นการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชน โดยนิยมใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม และ 2) ผลการวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ผู้ประเมินและเครื่องมือประเมินแต่ละประเภทมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกันตามบริบท โดยงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าไม่มีวิธีการประเมินใดที่สมบูรณ์แบบที่สุด ดังนั้น นักวิจัยจึงควรเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน/เชิงบูรณาการ (mixed/integrated methods) ทั้งจากผู้ให้ข้อมูลและเครื่องมือประเมินที่หลากหลาย โดยปรับปรุงเครื่องมือให้มีความยืดหยุ่นตามสภาพพื้นที่ เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ครอบคลุม น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้พัฒนาพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การประเมินศักยภาพ, การวิจัยเชิงเอกสาร, ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

Abstract

The objectives of this research were to: 1) Explore general information of research regarding tourism site potential assessment in Thailand, and 2) Analyze the advantages and limitations of the methods used in studying tourism site potential in Thailand. This research employed a documentary research methodology, selecting and analyzing research articles that studied or assessed tourism site potential in various contexts, published in academic journals over the past 15 years (2010 - 2025). A data recording form was utilized to collect essential information, such as research titles, study areas,

*Received May 21, 2026; Revised June 17, 2026; Accepted June 28, 2026

sample groups or informants, data analysis methods, and research findings. The researcher collected data from two databases, Google Scholar and the Thai Journal Citation Index (TCI), to cross-verify information from both sources, using content analysis and descriptive statistics for interpretation. A total of 69 research papers met the specified criteria. The findings revealed that: 1) The majority of the research was conducted in the southern region and focused on community-based tourism site potential, primarily employing quantitative research methodologies and gathering data from diverse stakeholder groups. and 2) The analysis of advantages and limitations of the methods for studying tourism site potential found that each type of evaluator and assessment tool possessed different strengths and weaknesses depending on the specific context. The research indicates that no single assessment method is perfect. Therefore, researchers should adopt mixed or integrated methods involving a variety of informants and assessment tools, while refining these instruments to be flexible according to the local conditions of the area. Such an approach ensures that the assessment results are comprehensive, reliable, and capable of being effectively applied to actual area development.

Keywords: Potential Assessment, Tourism Site Potential, Documentary Research

บทนำ

การท่องเที่ยวได้รับการยอมรับว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ภายใต้บริบทดังกล่าว การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญยิ่ง โดยหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบถึงขีดความสามารถ ความพร้อม และข้อจำกัดของพื้นที่ เพื่อนำไปประกอบการวางแผนและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเชิงบวกในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว (กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์, 2559); (ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, 2556) ในทางวิชาการ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมของพื้นที่และทรัพยากรในพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือการเปลี่ยนแปลง ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน เพื่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่ (กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์, 2559); (ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, 2556) ทั้งนี้ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว อาจมีหลักเกณฑ์หรือองค์ประกอบในการประเมินในหลายด้าน/หลายมิติ เช่น คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรการท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม เป็นต้น (จารุณี คงกุล และคณะ, 2564) หรืออาจประเมินในด้านองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านการมีส่วนร่วม (ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, 2556)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีนักวิชาการจำนวนมากได้ศึกษาหรือประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในบริบทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงชุมชน หรือเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อนำข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นมาใช้ประกอบการวางแผนและการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยือน อันจะเป็นการสร้างรายได้ให้เศรษฐกิจท้องถิ่น (กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์, 2559); (นิจกานต์ หนูอุไร, 2562) โดยข้อมูลของศูนย์วิจัยกสิกรไทย ระบุว่า ปี 2568 มีนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศราว 205 ล้านคน - ครั้ง หรือเติบโต 2.2% จากปีก่อน ๆ โดยเฉพาะในจังหวัดท่องเที่ยวเมืองรอง มีแนวโน้มว่าได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวไทยมากขึ้น ก่อให้เกิดรายได้ราว ๆ 574,426 ล้านบาทต่อปี (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2568)

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์วรรณกรรมเบื้องต้นและจากงานวิจัยหลายเรื่อง เช่น กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์ ที่ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก (กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์, 2559) หรืองานวิจัยของ นิจกานต์ หนูอุไร ที่ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ (นิจกานต์ หนูอุไร, 2562) หรืองานวิจัยของนิติพงษ์ ทนน้ำ และชิดชนก อนันตมงคลกุล ที่ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทชุมชนท้องถิ่น (นิติพงษ์ ทนน้ำ และชิดชนก อนันตมงคลกุล, 2567) พบว่า งานวิจัยที่ศึกษาหรือประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้น มีรูปแบบการดำเนินงานที่หลากหลายหรือแตกต่างกัน เช่น งานวิจัยบางเรื่องใช้แนวคิดทฤษฎีในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนและเหมาะสม ในขณะที่บางเรื่องขาดแนวคิดหรือหลักการในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนั้น งานวิจัยหลายเรื่องใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยสามารถบอกระดับหรือเปรียบเทียบศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวได้ ในขณะที่งานวิจัยบางเรื่องใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การพรรณนา ซึ่งทำให้ไม่ทราบระดับศักยภาพที่ชัดเจนของแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงไม่สามารถเปรียบเทียบศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวภายในหรือต่างพื้นที่ได้ ซึ่งจะทำให้การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีความคลุมเครือหรือไม่ชัดเจน และขาดความน่าเชื่อถือ

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงควรมีงานวิจัยที่วิเคราะห์ในหัวข้อดังกล่าวให้ลุ่มลึกเพื่อให้เห็นภาพรวมของการศึกษาหรือการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ และเป็นแนวทางในการศึกษาหรือการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการและภาคสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการศึกษา/การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ประชากรในการวิจัย คือ บทความวิจัยฉบับเต็ม (full articles) ที่ตีพิมพ์ในวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูล Thailand Citation Index (TCI) โดยมีหลักเกณฑ์การคัดกรองผลงานวิจัย (inclusion criteria) ดังนี้

1.1 เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์อย่างน้อย 1 ข้อ ที่ระบุว่า ศึกษาหรือประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในบริบทต่าง ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงวัฒนธรรม หรือเชิงเกษตร เป็นต้น รวมถึงอาจเป็นการประเมินการท่องเที่ยวในพื้นที่ เส้นทางการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว

1.2 เป็นบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2553 - 2568)

1.3 มีผลการวิจัยที่นำเสนอเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย

1.4 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพได้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกข้อมูล (data record form) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ธารีทิพย์ เหล่าวิโรจนกุล และอัศวิน แสงพิกุล, 2566); (สรัญญา จันทร์ชูสกุล, 2560) โดยแบ่งการบันทึกข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของงานวิจัย เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่องานวิจัย ปีที่ตีพิมพ์ พื้นที่ที่ศึกษา ส่วนที่ 2: วิธีการวิจัย เช่น กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูล แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้ประเมินศักยภาพ เครื่องมือที่ใช้ การวิเคราะห์ข้อมูล การแปลผล และส่วนที่ 3: ผลการวิจัย เช่น สิ่งที่ประเมิน การนำเสนอผลวิจัย

3. การรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยวิธีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยดำเนินการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบออนไลน์จากฐานข้อมูล Google Scholar ในลำดับแรก จากนั้นตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งในฐานข้อมูล TCI เพื่อตรวจสอบว่า ค้นหาข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและครอบคลุมหรือไม่ โดยใช้คำสืบค้น (keywords) เช่น “การ

ประเมิน/การวิเคราะห์/การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว” “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว” และ “ศักยภาพชุมชน” เป็นต้น โดยดำเนินการสืบค้นในช่วงเดือนมีนาคม 2569 และคัดกรองข้อมูลตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดข้างต้น พบว่ามีงานวิจัยที่สอดคล้องตามเกณฑ์รวมทั้งสิ้น 69 เรื่อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจากงานวิจัยแต่ละเรื่อง ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยพิจารณาจากระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย และข้อจำกัดของงานวิจัยในแต่ละเรื่อง โดยอาศัยหลักของการตีความและสรุปความหมายตามหลักวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และนำข้อมูลมาสรุปผลในภาพรวมตามวัตถุประสงค์การวิจัย และใช้สถิติเชิงพรรณนา (ค่าความถี่และร้อยละ)

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ความเข้าใจและแนวทางการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว สามารถนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสำรวจข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการวิจัยนำเสนอในตารางที่ 1 - 5

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยที่สำรวจ จำแนกตามพื้นที่ที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
1. ภาคใต้ เช่น สงขลา สุราษฎร์ธานี กระบี่	21 (30.5%)
2. ภาคกลาง เช่น นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี	16 (23.2%)
3. ภาคเหนือ เช่น เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง	14 (20.3%)
4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ ขอนแก่น อุบลราชธานี	9 (13.0%)
5. ภาคตะวันออก เช่น ปราจีนบุรี ชลบุรี	5 (7.2%)
6. สำรวจหลายจังหวัด/หลายภูมิภาค	4 (5.8%)
รวม	**69 (100.0%)**

จากตารางที่ 1 พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 30.5 รองลงมา ได้แก่ ภาคกลาง (ร้อยละ 23.2) ภาคเหนือ (ร้อยละ 20.3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 13.0) ภาคตะวันออก (ร้อยละ 7.2) และการศึกษาหลายจังหวัดหรือหลายภูมิภาค (ร้อยละ 5.8) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยที่สำรวจ จำแนกตามประเภทแหล่งท่องเที่ยว

ประเภทแหล่งท่องเที่ยว	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชน/วัฒนธรรม	25 (36.2%)
2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	16 (23.2%)
3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	8 (11.6%)
4. แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์	6 (8.7%)
5. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา	5 (7.2%)
6. ศึกษา 2 ประเภทแหล่งท่องเที่ยวขึ้นไป	9 (13.1%)
รวม	**69 (100.0%)**

จากตารางที่ 2 เมื่อจำแนกตามประเภทแหล่งท่องเที่ยว พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชนและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 36.2 รองลงมา ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (ร้อยละ 23.2) ศึกษา 2 ประเภทขึ้นไป (ร้อยละ 13.1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ร้อยละ 11.6) แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

(ร้อยละ 8.7) และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา (ร้อยละ 7.2) ตามลำดับ ในขณะที่งานวิจัยที่ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 2 ประเภทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 13.1

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยที่สำรวจ จำแนกตามระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทวิธีการวิจัย	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
1. การวิจัยเชิงปริมาณ	29 (42.3%)
2. การวิจัยแบบผสมผสาน	23 (33.3%)
3. การเชิงคุณภาพ	17 (24.4%)
รวม	**69 (100.0%)**

จากตารางที่ 3 ในด้านระเบียบวิธีวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ คิดเป็นร้อยละ 42.3 รองลงมา ได้แก่ การวิจัยแบบผสมผสาน (ร้อยละ 33.3) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (ร้อยละ 24.4) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยที่สำรวจ จำแนกตามเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
1. แบบสอบถาม/แบบประเมินอย่างเดียว	29 (42.3%)
2. แบบผสมผสาน เช่น แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม หรือแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต	23 (33.3%)
3. แบบสัมภาษณ์อย่างเดียว	17 (24.4%)
รวม	**69 (100.0%)**

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาเครื่องมือวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามเพียงอย่างเดียว (รวมทั้งแบบประเมิน) คิดเป็นร้อยละ 42.3 รองลงมา ได้แก่ การใช้เครื่องมือแบบผสมผสาน เช่น แบบสัมภาษณ์ร่วมกับแบบสอบถาม หรือแบบสัมภาษณ์ร่วมกับแบบสังเกต (ร้อยละ 33.3) การใช้แบบสัมภาษณ์เพียงอย่างเดียว (ร้อยละ 24.4) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ผู้ประเมิน/ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ผู้ประเมิน/ผู้ให้ข้อมูล	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
1. เก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป	35 (50.7%)
2. เก็บข้อมูลเฉพาะนักท่องเที่ยว	17 (24.6%)
3. เก็บข้อมูลเฉพาะคนในชุมชน	14 (20.3%)
4. เก็บข้อมูลเฉพาะนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ	3 (4.4%)
รวม	**69 (100.0%)**

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ผู้ประเมิน/ผู้ให้ข้อมูลศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ร้อยละ 50.7 เก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป เช่น นักท่องเที่ยวและชุมชน หรือนักท่องเที่ยว ชุมชน และภาครัฐ (งานวิจัยบางเรื่องเก็บข้อมูลครบทุกภาคส่วน) รองลงมา ได้แก่ งานวิจัยที่เก็บข้อมูลเฉพาะนักท่องเที่ยว (ร้อยละ 24.6) ถัดลงมาเป็นงานวิจัยที่เก็บข้อมูลเฉพาะคนในชุมชน (ร้อยละ 20.3) และงานวิจัยที่เก็บข้อมูลเฉพาะนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ มีจำนวนน้อยที่สุด (ร้อยละ 4.4) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการศึกษา/การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการวิจัยนำเสนอในตารางที่ 6 - 7

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของผู้ให้ข้อมูล/ผู้ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	ข้อดี	ข้อจำกัด
1. นักท่องเที่ยว	สะท้อนมุมมอง ความคิดเห็น และการรับรู้ของนักท่องเที่ยวตามสภาพความเป็นจริง	ข้อมูลที่ได้อาจจำกัดในสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้เห็นหรือรับรู้จากแหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลบางประเด็นที่เฉพาะเจาะจงหรือเป็นประเด็นภายในแหล่งท่องเที่ยวอาจไม่สามารถสะท้อนได้อย่างครบถ้วน รวมทั้งการตีความอาจแตกต่างกัน
2. ผู้นำชุมชนและคนในชุมชน	เข้าใจและให้ข้อมูลในบริบทของพื้นที่ค่อนข้างชัดเจน	อาจตีความหมายเข้าข้างชุมชนของตนเอง เพราะมีความผูกพันกับพื้นที่
3. นักวิจัย/นักวิชาการ	มีความเป็นกลางสูง ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ	อาจเข้าไม่ถึงข้อมูลเชิงลึกบางประการที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงในบางพื้นที่ เนื่องจากไม่ใช่คนในพื้นที่
4. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลายภาคส่วน	ข้อมูลมีความครอบคลุม (Triangulation) และมีความน่าเชื่อถือสูง เพราะสะท้อนมาจากหลายมุมมอง/หลายมิติ	กระบวนการเก็บข้อมูลอาจซับซ้อน การประสานงานใช้ระยะเวลานานขึ้น รวมทั้งมีต้นทุนในการเก็บรวบรวมข้อมูลสูง

ตารางที่ 7 การวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของเครื่องมือที่ใช้ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ประเมิน	ข้อดี	ข้อจำกัด
1. แบบประเมินตามตัวชี้วัด/คู่มือการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	มีมาตรฐานการประเมินที่ชัดเจน โดยให้ผลการประเมินที่เป็นรูปธรรม และสามารถเปรียบเทียบศักยภาพระหว่างพื้นที่ได้ รวมถึงสามารถนำไปวิเคราะห์ผลได้ง่าย	หลักเกณฑ์บางอย่างอาจมีมากเกินไปหรือไม่สามารถประเมินได้ทุกข้อในบางพื้นที่ หรือขาดความยืดหยุ่นกับพื้นที่บางแห่ง
2. แบบสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว/คนในชุมชน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	สะดวกต่อการเก็บข้อมูลและได้ข้อมูลจากหลายกลุ่ม รวมทั้งสามารถนำไปวิเคราะห์ผลได้ง่าย	นักวิจัยอาจจะต้องออกแบบเครื่องมือประเมิน (แบบสอบถาม) ให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม หากใช้แบบสอบถามชุดเดียวกันกับทุกกลุ่ม อาจมีประเด็นปัญหาในเรื่องการรับรู้ไม่เท่ากันในบางมิติของพื้นที่ และข้อมูลบางประเด็นอาจมีความคลาดเคลื่อนได้ หากผู้ตอบไม่เข้าใจในบางประเด็น
3. แบบสัมภาษณ์จากนักท่องเที่ยว/คนในชุมชน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ได้ข้อมูลเชิงลึกจากหลายมุมมองหรือหลายภาคส่วน	ข้อมูลที่ได้มักเป็นเชิงพรรณนา อาจทำให้ยากในการจัดระดับหรือเปรียบเทียบเชิงปริมาณ รวมถึงการตีความศักยภาพของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันได้
4. แบบสังเกตทางลักษณะทางกายภาพ	ได้ข้อมูลสะท้อนสภาพความเป็นจริงเชิงประจักษ์ในพื้นที่	อาจสังเกตได้บางประเด็นเฉพาะด้านกายภาพเท่านั้น ทั้งนี้ การสังเกตอาจมีความคลาดเคลื่อนได้ ขึ้นอยู่กับการรับรู้/การตีความของผู้สังเกต
5. การใช้เครื่องมือแบบผสมผสาน	ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมครบถ้วน (Triangulation) จากหลายแหล่ง ซึ่งช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับผลการวิจัย	ขั้นตอนในการออกแบบเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้น และใช้ระยะเวลานานขึ้นในการเก็บข้อมูลและการประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย

จากตารางที่ 6 - 7 เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงลึกของบทความทั้ง 69 เรื่อง เพื่อนำข้อมูลมาสรุปข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการศึกษา/การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวม โดยจากผลการวิเคราะห์ในภาพรวม

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัย โดยแยกออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว และ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน โดยแต่ละประเด็นมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ดังนี้

ประเด็นแรก: ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมีการเลือกผู้ให้ข้อมูลมาจากหลายกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกัน เช่น นักท่องเที่ยว สามารถสะท้อนมุมมองและความคิดเห็นตามสภาพความเป็นจริง แต่อาจมีข้อจำกัดด้านการรับรู้รายละเอียดของข้อมูลในพื้นที่ ในขณะที่คนในชุมชนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่และสามารถให้ข้อมูลในบริบทของพื้นที่ค่อนข้างชัดเจน แต่อาจมีความลำเอียงจากการตีความเข้าข้างตนเองได้ เพราะมีความผูกพันกับพื้นที่ สำหรับนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ มีความเป็นกลางสูง มีความน่าเชื่อถือ แต่อาจเข้าไม่ถึงข้อมูลเชิงลึกบางประการที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงในบางพื้นที่ รวมทั้งผู้วิจัยอาจใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลนานขึ้นเพื่อประสานงานกับนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ส่วนการประเมินจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วน มีข้อดี คือ ได้ข้อมูลครอบคลุมจากหลายภาคส่วน และผลประเมินมีความน่าเชื่อถือสูง แต่กระบวนการเก็บข้อมูลและการประสานงานอาจใช้ระยะเวลานานขึ้นเพื่อการประสานงานในโครงการวิจัย

ประเด็นที่สอง: เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ผลการวิจัยพบว่า นักวิจัยได้ใช้เครื่องมือวิจัยหลายประเภทในการศึกษา/ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยเครื่องมือแต่ละประเภทมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกัน เช่น แบบประเมินตามตัวชี้วัด มีจุดเด่น คือ การสร้างมาตรฐานการประเมินที่ชัดเจน ให้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเอื้อต่อการเปรียบเทียบศักยภาพระหว่างพื้นที่และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำได้ง่าย แต่มีข้อจำกัดในเรื่องความยืดหยุ่น เนื่องจากหลักเกณฑ์บางประการอาจมีจำนวนมากเกินไปหรือมีความเฉพาะตัวสูง ทำให้ไม่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับทุกพื้นที่อย่างครอบคลุม ส่วนแบบสอบถามความคิดเห็น เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว แต่มีความท้าทายในการออกแบบเครื่องมือให้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มที่มีการรับรู้ในมิติของพื้นที่แตกต่างกัน ในขณะที่แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ช่วยให้ผู้วิจัยได้ รับข้อมูลที่ละเอียดและสะท้อนมุมมองที่หลากหลายจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วน แต่ข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ข้อมูลมักอยู่ในรูปแบบความเรียงเชิงพรรณนา ทำให้ยากต่อการนำมาจัดระดับศักยภาพหรือเปรียบเทียบเพื่อสะท้อนระดับศักยภาพ สำหรับแบบสังเกตลักษณะทางกายภาพ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ แต่มีขอบเขตจำกัดเฉพาะข้อมูลด้านกายภาพเท่านั้น และผลการประเมินมีความเสี่ยงที่จะคลาดเคลื่อนได้ง่ายตามการรับรู้หรือการตีความส่วนบุคคลของผู้สังเกต

กล่าวโดยสรุป การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอาจไม่มีวิธีใดวิธีหนึ่งที่เหมาะสมหรือสมบูรณ์แบบที่สุดในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท ผู้วิจัยอาจพิจารณาใช้แนวทางแบบผสมผสาน (mixed methods) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูล/ผู้ประเมินมาจากหลายภาคส่วนเพื่อสะท้อนมุมมองที่หลากหลาย และพิจารณาเลือกใช้เครื่องมือประเมินในหลายรูปแบบ เพื่อเสริมจุดแข็งและลดข้อจำกัดของแต่ละวิธี ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อข้างต้น สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคใต้มากกว่าภูมิภาคอื่น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากภาคใต้มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่เด่น คือ พื้นที่ติดชายทะเล และเป็นที่ตั้งของจังหวัดที่มีศักยภาพสูงในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ปัจจัยเหล่านี้อาจทำให้นักวิชาการเล็งเห็นถึงโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน จึงส่งผลให้มีจำนวนงานวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในภาคใต้เป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาที่ระบุว่า พื้นที่ภาคใต้มีความโดดเด่นทั้งด้านทรัพยากร

ธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว และควรมีการบริหารจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน (นิติพงษ์ ทนน้ำ และชิดชนก อนันตมงคลกุล, 2567); (พวงเพชร ฤทธิพรพันธุ์ และคณะ, 2569) นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยจำนวนมากให้ความสำคัญกับการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชน มากกว่ารูปแบบอื่น ๆ อาจเนื่องมาจาก การท่องเที่ยวเชิงชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก หากมีการประเมินและการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบจะช่วยกระจายความเจริญและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน อันจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาระดับจังหวัดและประเทศต่อไป ผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาที่ระบุว่าความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องเริ่มจากการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้มีความเข้มแข็งก่อนเป็นลำดับแรก (นิติพงษ์ ทนน้ำ และชิดชนก อนันตมงคลกุล, 2567); (ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, 2556) ด้วยเหตุนี้ จึงอาจทำให้นักวิชาการจำนวนมากสนใจศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชนจำนวนมาก สำหรับข้อค้นพบระเบียบวิธีวิจัย พบว่า งานวิจัยจำนวนมากนิยมใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เช่น แบบสอบถาม หรือแบบประเมิน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว อาจเป็นเพราะว่า แบบสอบถามหรือแบบประเมินนั้น สามารถสะท้อนระดับศักยภาพและเปรียบเทียบระดับศักยภาพได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากกว่าการสังเกตหรือการสัมภาษณ์ จึงทำให้นักวิจัยจำนวนมากใช้เครื่องมือเชิงปริมาณในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์ ที่ระบุว่าการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้วยวิธีเชิงปริมาณ ช่วยทำให้ผลการประเมินมีความแม่นยำและสามารถจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าวิธีอื่น ๆ (กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์, 2559)

นอกจากนั้น ยังพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เก็บรวบรวมข้อมูลศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป ทั้งนี้ อาจอธิบายได้ว่า การให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลจากหลายภาคส่วนสะท้อนให้เห็นว่านักวิจัยได้ตระหนักถึงหลักการตรวจสอบข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง หรือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของวิธีวิจัยรูปแบบ หนึ่งที่เน้นความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยมาจากหลากหลายแห่ง (Bowen, G. A., 2008) ทั้งนี้ การใช้ข้อมูลจากหลายกลุ่มหรือหลายแหล่งจะช่วยลดอคติ (bias) ที่เกิดจากการรับรู้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง เช่น นักท่องเที่ยวอาจมองศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและความสวยงามในขณะที่คนในชุมชนอาจให้ความสำคัญกับศักยภาพในแง่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นและคนในชุมชนมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินศักยภาพแบบองค์รวม (holistic assessment) ของ Zafeiropoulos, G. & Drinia, H. ที่เสนอว่าการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวควรพิจารณาทั้งมุมมองของนักท่องเที่ยว ชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้นักวิชาการจำนวนมากเลือกเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป เพื่อทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น (Zafeiropoulos, G. & Drinia, H., 2023)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของผู้ประเมินและเครื่องมือที่ใช้ โดยผลการวิจัยพบว่าการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยผู้ประเมินที่มาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วนและการใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลาย ต่างมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ความแตกต่างดังกล่าวมีรากฐานมาจากลักษณะทางธรรมชาติและข้อเท็จจริง (nature characteristic and facts) ของผู้ประเมินและระเบียบวิธีวิจัย กล่าวคือ ผู้ประเมินที่มีพื้นฐานความแตกต่างกัน เช่น ความรู้ความเข้าใจ การศึกษา หรือประสบการณ์อาจตีความหมายของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตนเองแตกต่างกันได้ นอกจากนั้น เครื่องมือวิจัย (เครื่องมือประเมิน) ที่มีคุณลักษณะหรือวัตถุประสงค์แตกต่างกัน ก็ย่อมให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน ข้อเท็จจริงเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาที่ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยนักวิจัยได้ตระหนักถึงข้อเท็จจริงเหล่านี้ โดยเฉพาะข้อจำกัดของผู้ประเมินและเครื่องมือที่ใช้ โดยที่ผ่านมา นักวิจัยหลายท่านจึงได้ออกแบบงานวิจัยของตนเองให้มีคุณภาพและความน่าเชื่อถือ โดยเก็บข้อมูลจากหลายภาคส่วน (เช่น นักท่องเที่ยว คนในชุมชน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐ)

และใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลาย เช่น แบบประเมิน แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต เป็นต้น (นิติพงษ์ ทนน้ำ และชิดชนก อนันตมงคลกุล, 2567); (ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, 2556) เพื่อให้ผลประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมีความครอบคลุมและความน่าเชื่อถือมากขึ้น เพื่อนำไปใช้วางแผนงานหรือกำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น/ระดับจังหวัดต่อไป ดังนั้น ผลการวิจัยให้ครั้งนี้จึงช่วยสะท้อนข้อเท็จจริงในศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวและช่วยชี้แนะนักวิชาการให้ทราบข้อเท็จ จริงเหล่านี้ เพื่อนำไปออกแบบงานวิจัยของตนเอง เพื่อให้ผลการวิจัยมีคุณภาพและความน่าเชื่อถือ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสามารถสรุป ได้ดังนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ และมุ่งศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชนและวัฒนธรรม โดยนิยมใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยแบบสอบถามหรือแบบประเมินเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้งานวิจัยกว่าครึ่งเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักในหลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์เชิงลึก พบว่า ผู้ประเมินแต่ละกลุ่ม (นักท่องเที่ยว ชุมชน นักวิชาการ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายภาคส่วน) และเครื่องมือแต่ละประเภท (แบบประเมินตามตัวชี้วัด แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต หรือแบบผสมผสาน) ต่างมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกันตามที่นำเสนอในส่วนของผลการวิจัย อาทิ แบบประเมินตามตัวชี้วัดให้ผลเป็นรูปธรรมและสามารถเปรียบเทียบได้ แต่ขาดความยืดหยุ่น ในขณะที่แบบสัมภาษณ์ให้ข้อมูลเชิงลึก แต่ยากต่อการจัดระดับศักยภาพและเปรียบเทียบเชิงปริมาณ กล่าวโดยสรุปงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอาจไม่มีวิธีการประเมินใดวิธีหนึ่งที่สมบูรณ์หรือดีที่สุด เพราะความแตกต่างของแต่ละวิธีมีรากฐานมาจากลักษณะทางธรรมชาติและข้อเท็จจริงของผู้ประเมินและระเบียบวิธีวิจัยที่แตกต่างกัน ดังนั้น สำหรับข้อเสนอแนะจากงานวิจัยในครั้งนี้เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ นักวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ให้ทุนวิจัยหรือต้องการศึกษา/ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว (เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานระดับท้องถิ่น) ควรเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานหรือเชิงบูรณาการ (mixed/integrated methods) ทั้งในด้านผู้ให้ข้อมูล (จากหลายภาคส่วน) และเครื่องมือ (ผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) โดยคำนึงถึงบริบทของพื้นที่และวัตถุประสงค์ของการประเมินเป็นสำคัญ เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ครอบคลุม น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้พัฒนาพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ ผู้วิจัยหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ร่วมได้ในการวางแผนโครงการวิจัยหากไม่สามารถใช้วิธีผสมผสาน เช่น งบประมาณ ทีมงาน ระยะเวลา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นต้น อีกทั้ง ผู้วิจัยควรเลือกวิธีการประเมินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและบริบทของการประเมิน/พื้นที่ กล่าวคือ หากผู้วิจัยต้องการจัดลำดับศักยภาพหรือเปรียบเทียบระหว่างหลายพื้นที่ ควรใช้แบบประเมินเชิงปริมาณที่มีตัวชี้วัด ในขณะที่หากผู้วิจัยต้องการบรรยาย อธิบาย หรือพรรณนาลักษณะเด่นของพื้นที่ หรือทำความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ รวมถึงจุดเด่นจุดด้อยของพื้นที่ อาจ เลือกใช้วิธีการเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์และการสังเกต โดยผู้วิจัยควรให้เหตุผลของการเลือกวิธีการประเมินแต่ละวิธีเพื่อกำหนดขอบเขต/จุดมุ่งหมายงานวิจัยของตนเอง รวมถึงควรระบุข้อจำกัดของวิธีการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยเลือกใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกใช้เพียงวิธีใดวิธีหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจมีข้อจำกัดพอสมควร นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่า บริบทของพื้นที่และวัตถุประสงค์ของการประเมิน มีอิทธิพลต่อการเลือกวิธีการ นักวิจัยจึงไม่ควรยึดติดกับวิธีการใดวิธีการหนึ่งโดยไม่พิจารณาบริบท เช่น การประเมินเพื่อการจัดลำดับศักยภาพระหว่างหลายพื้นที่ เหมาะกับแบบประเมินเชิงปริมาณที่มีตัวชี้วัด ในขณะที่การประเมินเพื่อพรรณนาหรืออธิบายสภาพลักษณะเชิงพื้นที่ ควรใช้วิธีการเชิงคุณภาพร่วมด้วยเพื่อให้เข้าใจบริบทและความต้องการของนักวิจัย สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป เนื่องจากงานวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากผลการวิจัยที่ผ่านมา หากงานวิจัยในอนาคตต้องการศึกษาแนวทางการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น อาจใช้วิธีการวิจัยอื่น ๆ เสริมผลการวิจัยในครั้งนี้ เช่น การสัมภาษณ์ หรือการสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้อง/นักวิชาการ เพื่อขยายผลการวิจัยหรือทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและข้อดีข้อจำกัดของแต่ละประเด็นที่นำเสนอไว้ในงานวิจัยครั้งนี้ได้อย่างชัดเจนขึ้น นอกจากนั้น นักวิจัยอาจศึกษาตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น มิติด้านสิ่งแวดล้อม หรือความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์. (2559). การศึกษาดัชนีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 9(1), 1157-1172.

จารุณี คงกุล และคณะ. (2564). การศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ บ้านกมลา ตำบลกมลา อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต. วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 5(2), 319-350.

ธารีทิพย์ เหล่าวิโรจนกุล และอัศวิน แสงพิกุล. (2566). การวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ: แนวทางสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 18(1), 129-143.

นิจกานต์ หนูอุไร. (2562). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำ คลองป่าพะยอม คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 12(2), 53-64.

นิติพงษ์ ทนน้ำ และชิดชนก อนันตมงคลกุล. (2567). การประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน: ตำบลบ่อแสน อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 12(3), 327-338.

ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี. (2556). การศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งมะปรัง อำเภอควนโดนและบ้านโตนปาหนัน อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล. วารสารสุทธิปริทัศน์, 27(82), 97-112.

พวงเพชร ฤทธิพรพันธุ์ และคณะ. (2569). ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกะปง จังหวัดพังงา. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 6(1), 335-346.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2568). ไทยเที่ยวไทยปี 2568 คาดโต 2.2% ชะลอลงจากปีก่อน เทรนด์คนไทยเที่ยวเมืองน่าเที่ยว (เมืองรอง) มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น. เรียกใช้เมื่อ 7 มิถุนายน 2569 จาก https://shorturl.asia/XS8n5

สรัญญา จันทร์ชูสกุล. (2560). การประเมินคุณภาพวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 10(2), 1060-1075.

Bowen, G. A. (2008). Naturalistic Inquiry and the Saturation Concept: A Research Note. Qualitative Research, 8(1). https://doi.org/10.1177/1468794107085301

Zafeiropoulos, G. & Drinia, H. (2023). GEOAM: A Holistic Assessment Tool for Unveiling the Geoeducational Potential of Geosites. Geosciences, 13(7), 1-26.